IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 23 Issue 01 AVGUST 2026

O‘RMON RESURSLARIDAN FOYDALANISHNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MASALALARI

Istamova Mo'mina Shohruh qizi
Markaziy Osiyo atrof muhit va iqlim
O’zgarishini o’rganish universiteti (Green university)
Atrof Muhit huquqi Attof muhit huquqi 1-kurs

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida o‘rmon resurslaridan foydalanishni huquqiy tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. O‘rmon resurslarining ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati, o‘rmon fondi yerlarining huquqiy maqomi, o‘rmondan foydalanish turlari, o‘rmondan foydalanuvchilarning huquq va majburiyatlari, davlat boshqaruvi hamda nazorat mexanizmlari ko‘rib chiqiladi. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, “O‘rmon to‘g‘risida”gi Qonuni, Yer kodeksi, ekologik qonunchilik va so‘nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar asosida o‘rmon resurslaridan foydalanishning amaldagi huquqiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Rasmiy statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekiston Respublikasida o‘rmon xo‘jaliklarining umumiy yer maydoni 11 738,1 ming gektarni tashkil etgan. O‘rmon fondi yerlarining katta qismi cho‘l hududlariga to‘g‘ri kelishi mamlakatda o‘rmon resurslarini boshqarishning o‘ziga xos huquqiy mexanizmlarini shakllantirish zaruratini ko‘rsatadi. Maqolada o‘rmon fondi yerlaridan foydalanishning shartnoma, ijara, elektron auksion, investitsiya shartnomasi va davlat-xususiy sheriklik kabi shakllari, shuningdek ekologik cheklovlar va javobgarlik masalalari yoritiladi. Tadqiqot natijasida o‘rmon fondi yerlarining huquqiy muhofazasini kuchaytirish, foydalanishning shaffofligini oshirish, monitoring va davlat nazoratini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: o‘rmon resurslari, o‘rmon fondi, o‘rmon fondi yerlari, ekologik huquq, o‘rmondan foydalanish, o‘rmonlarni muhofaza qilish, ijara, elektron auksion, davlat nazorati, ekologik xavfsizlik, biologik xilma-xillik.

Kirish

O‘rmonlar tabiiy ekotizimlarning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, biologik xilma-xillikni saqlash, tuproq eroziyasining oldini olish, suv rejimini tartibga solish, iqlim barqarorligini ta’minlash va aholi uchun ekologik jihatdan qulay muhit yaratishda muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, o‘rmon resurslari iqtisodiy faoliyatda yog‘och va boshqa o‘rmon mahsulotlari, dorivor o‘simliklar, asal yetishtirish, chorvachilik, rekreatsiya va ekologik turizm kabi yo‘nalishlarda foydalaniladi. Shu sababli o‘rmonlardan foydalanish huquqi iqtisodiy manfaatlar bilan ekologik manfaatlar o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlashi kerak [1, 45–52-b.].

O‘zbekiston sharoitida mazkur masala yanada o‘ziga xos xususiyatga ega. Mamlakat hududida o‘rmonlar cho‘l, tog‘ va to‘qay ekotizimlari shaklida tarqalgan. O‘rmon xo‘jaligi agentligi ma’lumotlariga ko‘ra, o‘rmon fondi yerlarining umumiy maydoni qariyb 11,8 mln gektarni, mamlakat umumiy yer maydonining taxminan 26 foizini tashkil etadi. Biroq o‘rmon bilan qoplangan yerlar maydoni 3,4 mln gektar atrofida bo‘lib, mamlakat hududining 7,7 foiziga teng. O‘rmon fondi yerlarining 82 foizi cho‘l, 14 foizi tog‘ va 4 foizi to‘qay hududlaridan iborat [2, 1–3-b.].

O‘zbekiston Respublikasining 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan Konstitutsiyasida tabiiy resurslarning umummilliy boylik ekani, ulardan oqilona foydalanish zarurligi va ular davlat muhofazasida ekanligi belgilangan. Konstitutsiyaning 68-moddasi yer, yer osti boyliklari, suv, o‘simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy resurslarni umummilliy boylik sifatida

e’tirof etadi. 62-moddada esa fuqarolarning atrof tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish majburiyati mustahkamlangan [3, 20–23-b.].

O‘rmonlardan foydalanishning bevosita huquqiy asosi O‘zbekiston Respublikasining “O‘rmon to‘g‘risida”gi Qonuni hisoblanadi. Mazkur qonun 1999-yilda qabul qilingan bo‘lib, keyinchalik uning normalari bir necha marotaba takomillashtirilgan. Qonunda o‘rmon fondining huquqiy maqomi, o‘rmondan foydalanish turlari, o‘rmondan foydalanuvchilarning huquq va majburiyatlari, o‘rmonlarni muhofaza qilish, himoya qilish, qayta tiklash va ulardan foydalanish ustidan davlat nazorati masalalari tartibga solingan [4, 1–18-b.].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, o‘rmon fondi yerlaridan foydalanishga bo‘lgan iqtisodiy ehtiyoj ortib borayotgan sharoitda ekologik cheklovlarni saqlash, o‘rmonlarni qayta tiklash va ulardan oqilona foydalanishni ta’minlash huquqiy mexanizmlarning samaradorligiga bevosita bog‘liqdir.

Metodologiya

Tadqiqotda formal-yuridik, tizimli-huquqiy, qiyosiy-huquqiy, statistik va huquqiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Formal-yuridik metod yordamida o‘rmon resurslaridan foydalanishning amaldagi normativ-huquqiy asoslari, jumladan, Konstitutsiya, Yer kodeksi va “O‘rmon to‘g‘risida”gi Qonun normalari o‘rganildi [3, 20–23-b.; 4, 1–18-b.; 5, 74–78-b.].

Tizimli-huquqiy metod orqali o‘rmon resurslaridan foydalanish bilan bog‘liq normalarning ekologik, yer, ma’muriy va fuqarolik huquqi institutlari bilan o‘zaro aloqasi tahlil qilindi. Qiyosiy yondashuv o‘rmon resurslaridan foydalanishning umumiy xalqaro tamoyillarini O‘zbekiston qonunchiligi bilan taqqoslash imkonini berdi. Statistik tahlilda O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligining rasmiy ma’lumotlari hamda FAOning Global Forest Resources Assessment ma’lumotlaridan foydalanildi [6, 1–5-b.; 7, 1–8-b.].

Tadqiqotning empirik asosini o‘rmon fondi yerlarining maydoni, o‘rmon resurslarining hududiy taqsimoti, o‘rmondan foydalanishning amaldagi shakllari hamda so‘nggi yillarda qonunchilikka kiritilgan o‘zgartishlar tashkil etdi. Tadqiqotda faqat rasmiy davlat manbalari, qonunchilik hujjatlari, ilmiy adabiyotlar va xalqaro tashkilotlarning ochiq ma’lumotlaridan foydalanildi.

Natijalar

O‘rmon resurslaridan foydalanishni huquqiy tartibga solish tizimining markazida o‘rmon fondining huquqiy maqomi turadi. Yer kodeksining 76-moddasiga muvofiq, o‘rmon xo‘jaligi ehtiyojlari uchun berilgan yerlar o‘rmon fondi yerlari deb e’tirof etiladi. Ushbu norma o‘rmon fondi yerlarini boshqa yer toifalaridan ajratib turuvchi asosiy huquqiy mezonni belgilaydi. Shuningdek, boshqa maqsadlarga mo‘ljallangan ayrim yerlar o‘rmonzorlar barpo etish, jarliklarning kengayishini to‘xtatish, shahar va sanoat markazlari atrofida ihota o‘rmonzorlari hamda ko‘kalamzor zonalar yaratish maqsadida belgilangan tartibda o‘rmon fondi tarkibiga o‘tkazilishi mumkin [5, 76–77-b.].

O‘zbekiston Respublikasida o‘rmon fondi yerlari bo‘yicha huquqiy tartibning muhim xususiyati ulardan foydalanishning ekologik cheklangan xarakterga egaligidir. O‘rmondan foydalanish huquqi mulkdorning mutlaq huquqi sifatida emas, balki qonunchilikda belgilangan maqsad va shartlar doirasida amalga oshiriladigan maxsus huquq sifatida shakllanadi. Bu holat tabiiy resurslarning umummilliy boylik sifatidagi konstitutsiyaviy maqomidan kelib chiqadi [3, 22–23-b.].

“O‘rmon to‘g‘risida”gi Qonunning 31-moddasida o‘rmondan foydalanishning umumiy va maxsus shakllari ajratilgan. Umumiy foydalanish fuqarolar tomonidan qonunda belgilangan hollarda va o‘z ehtiyojlari uchun amalga oshiriladi. Maxsus foydalanish esa tegishli huquqiy asos va belgilangan tartibni talab qiladi hamda haq to‘lash bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin [4, 9–11-b.].

Amaldagi huquqiy tartibda o‘rmondan foydalanish doimiy va vaqtincha shakllarga ham bo‘linadi. Doimiy foydalanuvchilar, asosan, o‘rmon xo‘jaligi tashkilotlari bo‘lsa, vaqtincha foydalanuvchilar tegishli huquqiy hujjatlar asosida o‘rmon fondi uchastkalaridan foydalanadigan jismoniy va yuridik shaxslardir [4, 10–12-b.].

O‘rmon resurslaridan foydalanish huquqini amalga oshirishda ijara instituti alohida ahamiyatga ega. 2026-yilda qabul qilingan o‘zgartirish bilan “O‘rmon to‘g‘risida”gi Qonunning 31-moddasiga oid norma yangilanib, davlat o‘rmon xo‘jaligi organlariga foydalanilmayotgan o‘rmon fondi yerlarini jismoniy va yuridik shaxslarga elektron onlayn-auksion orqali ijara huquqi asosida berish imkoniyati mustahkamlandi. Bunday yerlar investitsiya shartnomasi yoki davlat-xususiy sheriklik asosida uch yildan kam bo‘lmagan va qirq to‘qqiz yildan oshmaydigan muddatga ijaraga berilishi mumkin [8, 1–4-b.].

Mazkur o‘zgarish o‘rmon fondi yerlaridan iqtisodiy jihatdan samarali foydalanish bilan bir qatorda, foydalanish jarayonining shaffofligini oshirishga qaratilgan. Elektron auksion mexanizmining joriy etilishi o‘rmon fondi yerlarini berishda subyektiv qarorlar xavfini kamaytirish va manfaatdor shaxslar uchun teng imkoniyat yaratish nuqtai nazaridan muhimdir. Biroq ijara muddatining uzoq bo‘lishi ekologik majburiyatlarning shartnomada aniq va o‘lchanadigan shaklda belgilanishini talab qiladi.

Rasmiy statistika ma’lumotlari o‘rmon fondi yerlarining hududiy jihatdan keskin notekis taqsimlanganini ko‘rsatadi. 2023-yilda O‘zbekiston bo‘yicha o‘rmon xo‘jaliklarining umumiy yer maydoni 11 738,1 ming gektarni tashkil qilgan. Ushbu ko‘rsatkich 2020-yildagi 12 020,8 ming gektarga nisbatan kamaygan. 2023-yilda Qoraqalpog‘iston Respublikasida 6 462,6 ming gektar, Navoiy viloyatida 2 903,4 ming gektar o‘rmon xo‘jaligi yerlari mavjud bo‘lgan [6, 1–3-b.].

Ushbu statistik ko‘rsatkichlar o‘rmon resurslarini boshqarishda yagona huquqiy yondashuv bilan bir qatorda hududiy xususiyatlarni ham hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi. Cho‘l hududlaridagi saksovul va boshqa cho‘l o‘simliklari bilan tog‘ va to‘qay o‘rmonlarining ekologik funksiyalari bir xil emas. Shu sababli ulardan foydalanish rejimi ham ekologik xususiyatlarga mos ravishda differensiallashtirilishi kerak [9, 112–118-b.].

O‘rmonlardan foydalanishning huquqiy tartibida muhofaza va qayta tiklash majburiyatlari muhim o‘rin egallaydi. O‘rmondan foydalanuvchi o‘rmon fondi uchastkasidan foydalanish bilan bir qatorda o‘rmonlarni muhofaza qilish, yong‘inlarning oldini olish, daraxt va butalarning noqonuniy kesilishiga yo‘l qo‘ymaslik, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda qonunchilikda belgilangan boshqa ekologik talablarni bajarishi lozim [4, 13–17-b.]. O‘rmonlardan foydalanish huquqi ekologik xavfsizlik talablariga zid ravishda amalga oshirilishi mumkin emas.

O‘rmon resurslaridan foydalanishning yana bir muhim yo‘nalishi o‘simlik dunyosidan foydalanish bilan bevosita bog‘liq. O‘rmon ekotizimlarida dorivor, oziq-ovqat va boshqa foydali o‘simliklarning mavjudligi ulardan foydalanishni iqtisodiy jihatdan muhim qiladi. Biroq bunday foydalanish o‘simliklarning tabiiy ko‘payish imkoniyatlarini saqlash, noyob va yo‘qolib borayotgan turlarni muhofaza qilish talablariga mos bo‘lishi kerak [10, 181–188-b.].

O‘rmon resurslarini muhofaza qilish masalasi alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlar rejimi bilan ham uzviy bog‘liq. Qo‘riqxonalar, milliy bog‘lar, tabiat bog‘lari, buyurtma qo‘riqxonalari va boshqa muhofaza etiladigan hududlarda tabiiy resurslardan foydalanishning maxsus rejimi mavjud. Bunday hududlarda o‘rmon resurslaridan iqtisodiy foydalanish ekologik muhofaza maqsadlariga bo‘ysundiriladi [11, 304–306-b.].

Tahlil va muhokama

O‘zbekiston Respublikasida o‘rmon resurslaridan foydalanishni huquqiy tartibga solish tizimini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ushbu sohadagi munosabatlar bitta normativ-huquqiy

hujjat bilan emas, balki o‘zaro bog‘liq huquqiy manbalar tizimi orqali tartibga solinadi. Konstitutsiyaviy normalar tabiiy resurslarning umummilliy boylik sifatidagi maqomini belgilasa, Yer kodeksi o‘rmon fondi yerlarining yer-huquqiy maqomini, “O‘rmon to‘g‘risida”gi Qonun esa o‘rmonlardan foydalanish va ularni muhofaza qilishning maxsus tartibini belgilaydi [3, 20–23-b.; 4, 1–18-b.; 5, 76–78-b.].

Mazkur tizimning ijobiy jihatlaridan biri o‘rmonlardan foydalanish va ularni muhofaza qilish masalalarining o‘zaro bog‘langan holda tartibga solinishidir. Qonunchilik faqat resursdan foydalanish huquqini berish bilan cheklanmaydi, balki foydalanuvchiga ekologik majburiyatlar ham yuklaydi. Bu “foydalanish — muhofaza qilish — qayta tiklash” tamoyilining huquqiy mazmunini ifodalaydi [1, 154–161-b.].

Shu bilan birga, o‘rmon fondi yerlaridan foydalanishda iqtisodiy manfaat va ekologik manfaat o‘rtasidagi muvozanat masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. O‘rmon fondi yerlarini uzoq muddatli ijara, investitsiya shartnomasi yoki davlat-xususiy sheriklik asosida berish iqtisodiy faollikni oshirish imkonini beradi. Biroq uzoq muddatli foydalanish huquqi ekologik nazorat mexanizmlari bilan yetarli darajada bog‘lanmasa, o‘rmon ekotizimlariga salbiy ta’sir xavfi paydo bo‘lishi mumkin. Shuning uchun ijara shartnomalarida o‘rmonlarni tiklash, ko‘chat ekish, tuproq va suv resurslarini muhofaza qilish, yong‘in xavfsizligi va foydalanish tugagandan keyingi hudud holatiga qo‘yiladigan talablar aniq belgilanishi lozim [12, 173–176-b.].

2026-yilda o‘rmon fondi yerlarining huquqiy muhofazasini yanada kuchaytirishga qaratilgan qonun loyihasining parlamentda ko‘rib chiqilishi ham sohada huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish davom etayotganini ko‘rsatadi. Qonun loyihasida o‘rmon fondi yerlarini boshqa yer toifasiga o‘tkazish bo‘yicha vakolatlarni yanada markazlashtirish va bunday yerlarning alohida muhofaza qilinishini kuchaytirish nazarda tutilgan [13, 1–3-b.].

Mazkur yondashuvning huquqiy ahamiyati shundan iboratki, o‘rmon fondi yerlarining boshqa toifaga o‘tkazilishi oddiy ma’muriy jarayon emas, balki ekologik va strategik oqibatlarga ega bo‘lgan huquqiy qaror sifatida qaralmoqda. O‘rmon fondi yerlarining qisqarishi biologik xilma-xillik, tuproq eroziyasi, cho‘llanish, suv rejimi va iqlim barqarorligi bilan bog‘liq ekologik jarayonlarga ta’sir qilishi mumkin.

Xalqaro tajribada ham o‘rmon resurslaridan foydalanishni tartibga solishda barqaror boshqaruv tamoyili ustuvor hisoblanadi. FAOning Global Forest Resources Assessment tizimi o‘rmon maydoni, o‘rmonlarning tabiiy va ekilgan shakllari, biomassa tarkibidagi uglerod, o‘rmonlarning muhofaza qilinadigan hududlardagi ulushi va boshqaruv maqsadlari kabi ko‘rsatkichlarni muntazam monitoring qilishga asoslanadi [7, 1–8-b.]. 2020-yilgi global baholashda dunyo quruqlik maydonining 31 foizi o‘rmonlar bilan qoplanganligi qayd etilgan [7, 2–4-b.].

O‘zbekiston uchun ham monitoring tizimining rivojlantirilishi muhim. Davlat statistikasida o‘rmon xo‘jaliklari umumiy yer maydoni bo‘yicha muntazam ma’lumotlar mavjud bo‘lsa-da, o‘rmonlarning ekologik holati, tabiiy qayta tiklanish darajasi, biologik xilma-xillik holati va o‘rmondan foydalanishning ekologik samaradorligini ko‘rsatuvchi indikatorlarni huquqiy boshqaruv qarorlariga yanada faol integratsiya qilish zarur [6, 1–3-b.].

O‘rmon resurslaridan foydalanishni takomillashtirishda raqamli texnologiyalar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Elektron auksion orqali ijara huquqini berish mexanizmi shaffoflikni oshirsa, elektron o‘rmon kadastri, masofadan zondlash ma’lumotlari va GIS texnologiyalaridan foydalanish o‘rmon fondi yerlarining chegaralari, ulardan foydalanish holati va noqonuniy faoliyatlarni aniqlash imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Bunday yondashuv huquqiy nazoratni faktik ekologik monitoring bilan bog‘lashga xizmat qiladi.

O‘rmon resurslaridan noqonuniy foydalanish uchun javobgarlik masalasi ham alohida ahamiyatga ega. Noqonuniy daraxt kesish, o‘rmon fondi yerlaridan belgilangan maqsaddan tashqari foydalanish, o‘rmonlarga zarar yetkazish va yong‘in xavfsizligi talablarini buzish

ekologik, ma’muriy yoki jinoiy-huquqiy oqibatlarga sabab bo‘lishi mumkin [14, 1–5-b.]. Huquqiy javobgarlikning asosiy vazifasi faqat jazolash emas, balki ekologik zarar yetkazilishining oldini olish va o‘rmon resurslaridan qonuniy foydalanishni rag‘batlantirishdan iborat.

Shu nuqtai nazardan, o‘rmon fondi yerlaridan foydalanish shartnomalarida ekologik indikatorlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Masalan, ijarachining majburiyatlari faqat ijara haqini to‘lash bilan chegaralanmasdan, daraxtlarni saqlash, degradatsiyaga uchragan maydonlarni tiklash, yong‘in xavfsizligini ta’minlash va o‘rmon fondi yerlarining ekologik holatini yaxshilash kabi mezonlar orqali baholanishi mumkin.

O‘rmon xo‘jaligini moliyalashtirish masalasi ham huquqiy tartibga solishning tarkibiy qismidir. O‘rmonlarni tiklash va muhofaza qilish ko‘p hollarda uzoq muddatli xarajatlarni talab qiladi. Shu sababli davlat budjeti mablag‘lari bilan bir qatorda investitsiya, davlat-xususiy sheriklik, grantlar va qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa moliyaviy mexanizmlardan foydalanish o‘rmon xo‘jaligining iqtisodiy barqarorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin [15, 1–6-b.].

Bunda iqtisodiy manfaatdorlik ekologik natijalar bilan bog‘lanishi kerak. Ya’ni o‘rmon fondi yerlaridan foydalanishdan daromad olish huquqi o‘rmonlarni tiklash va muhofaza qilish majburiyatlari bilan birga kelishi lozim. Ayniqsa, cho‘l hududlarida saksovulzorlarni barpo etish, tog‘ hududlarida eroziyaga qarshi o‘rmonzorlarni rivojlantirish va to‘qay ekotizimlarini saqlashda hududiy ekologik xususiyatlarga mos boshqaruv usullarini qo‘llash zarur [9, 112–118-b.].

Xulosa

O‘rmon resurslaridan foydalanishni huquqiy tartibga solish O‘zbekiston Respublikasining ekologik siyosatida muhim yo‘nalishlardan biridir. O‘rmon resurslarining ekologik va iqtisodiy ahamiyati ularni oddiy xo‘jalik resursi sifatida emas, balki umummilliy boylik sifatida muhofaza qilishni talab etadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida tabiiy resurslarning umummilliy boylik sifatidagi maqomi belgilanganligi o‘rmon resurslaridan foydalanishning konstitutsiyaviy-huquqiy asosini tashkil etadi [3, 20–23-b.].

Amaldagi qonunchilik tahlili o‘rmon fondi yerlarining huquqiy maqomi, o‘rmondan foydalanish turlari, ijara munosabatlari, foydalanuvchilarning huquq va majburiyatlari hamda davlat nazorati bo‘yicha yetarlicha rivojlangan normativ baza shakllanganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, o‘rmon fondi yerlaridan foydalanishning yangi iqtisodiy shakllari paydo bo‘lishi ushbu munosabatlarni yanada aniq va shaffof tartibga solishni talab qilmoqda.

2026-yilda o‘rmon fondi yerlarini elektron auksion orqali ijara huquqi asosida berish, investitsiya shartnomasi va davlat-xususiy sheriklik asosida 49 yilgacha foydalanish imkoniyatining huquqiy mustahkamlanishi o‘rmon fondi yerlarining iqtisodiy salohiyatidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirdi [8, 1–4-b.]. Biroq uzoq muddatli foydalanish ekologik majburiyatlar, monitoring va javobgarlik mexanizmlari bilan uzviy bog‘lanishi lozim.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘rmon resurslaridan foydalanishni huquqiy tartibga solishni yanada takomillashtirish uchun o‘rmon fondi yerlarini boshqarishda ekologik mezonlarni kuchaytirish, elektron kadastr va monitoring tizimlarini rivojlantirish, ijara shartnomalarida o‘rmonlarni tiklash bo‘yicha aniq majburiyatlarni belgilash, noqonuniy foydalanish ustidan nazoratni raqamlashtirish hamda hududlarning tabiiy xususiyatlariga mos differensial foydalanish rejimlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, o‘rmon resurslaridan foydalanishning samarali huquqiy modeli iqtisodiy manfaatdorlik, ekologik xavfsizlik va kelajak avlodlar manfaatlari o‘rtasidagi muvozanatga asoslanishi kerak. O‘rmon fondi yerlarining huquqiy muhofazasini kuchaytirish va ulardan foydalanishning shaffof mexanizmlarini rivojlantirish O‘zbekistonda biologik xilma-xillikni

saqlash, cho‘llanish jarayonlarini cheklash va ekologik barqarorlikni ta’minlashning muhim huquqiy shartlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Usmonov M.B., Rustamboyev M.H., Xolmuminov J.T. va boshq. Ekologiya huquqi. Darslik. – Toshkent: TDYI, 2006. – 361 b. O‘rmonlarning huquqiy holati, ekologik nazorat va tabiiy resurslardan foydalanish masalalari: 154–176-b.
2. O‘zbekiston Respublikasi O‘rmon xo‘jaligi agentligi. O‘rmon xo‘jaligi sohasining umumiy ko‘rsatkichlari va o‘rmon fondi yerlari to‘g‘risidagi ma’lumotlar. – Toshkent, 2025. – 1–3-b.
3. O‘zbekiston Respublikasi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir, 2023-yil 30-aprel. – Toshkent, 2023. – 20–23-b.
4. O‘zbekiston Respublikasi. “O‘rmon to‘g‘risida”gi Qonun, 1999-yil 15-aprel, 770-I-son, 2018-yil 16-apreldagi O‘RQ–475-son Qonuni tahririda. – 1–18-b.; xususan, 31-, 36–46-moddalar.
5. O‘zbekiston Respublikasi. O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksi, 1998-yil 30-aprel, 598-I-son. – 74–78-b.; 76-modda.
6. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. O‘rmon xo‘jaliklarining umumiy yer maydoni. SIAT ma’lumotlar bazasi. – Toshkent, 2024. – 1–3-b.
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Global Forest Resources Assessment 2020: Main Report. – Rome: FAO, 2020. – 1–8-b.
8. O‘zbekiston Respublikasi. O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida. 2026-yil 7-fevral. – 1–4-b.
9. Qayimov A.Q., Berdiyev E.T. Dendrologiya: o‘rmon xo‘jaligi va ko‘kalamzorlashtirish ixtisosligi talabalari uchun darslik. – Toshkent: Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. – 336 b. O‘zbekiston o‘rmonlarining biologik va ekologik xususiyatlari: 112–118-b.
10. O‘zbekiston Respublikasi. “O‘simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, amaldagi tahrir. – 181–188-b.
11. O‘zbekiston Respublikasi. “Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2004/2005. – 304–306-b.
12. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi “Adolat” milliy huquqiy axborot markazi. O‘rmonlarni muhofaza qilish, himoya qilish, ko‘paytirish, takroriy ko‘paytirish, qayta tiklash, ularning mahsuldorligini oshirish va ulardan foydalanish tartibiga doir uslubiy qo‘llanma. – Toshkent, 2019. – 173–176-b.
13. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi. O‘rmon fondi yerlari muhofazasi yanada kuchaytiriladi. – Toshkent, 2026. – 1–3-b.
14. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi. O‘rmon xo‘jaligi sohasiga oid qonun loyihasi ko‘rib chiqildi. – Toshkent, 2026. – 1–3-b.
15. Karimov D.T. O‘zbekistonda o‘rmon xo‘jaliklarini moliyalashtirishning nazariy-huquqiy asoslari. – 2024. – 1–6-b.
16. Xudoyberdiyeva Z.X., Abdumo‘minov M.J. O‘simlik dunyosi va o‘rmonlarni muhofaza qilish hamda ulardan foydalanishni huquqiy tartibga solish. – 2026. – 1–6-b.